

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENTIFIC PROGRESS:
INNOVATIONS, ACHIEVEMENTS
AND PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF IV INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
JANUARY 9-11, 2023**

**MUNICH
2023**

ОСНОВОПОЛОЖНІ ІДЕЇ, ЩО ВИРАЖАЮТЬ СУТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Задніпряна-Корінна Мар'яна Юріївна

к.ю.н., доцент

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Вступ./ Introductions. У сучасних юридичних джерелах принципи юридичної відповідальності розглядаються як доктринальне підґрунтя інституту юридичної відповідальності, адже саме завдяки цим принципам визначаються сутність, функції та форми реалізації юридичної відповідальності. Поняття «принцип юридичної відповідальності» в найширшому розумінні означає відправні ідеї, положення, що закріплені в системі норм права, а також до них належать основоположні ідеї, що виражають сутність, природу і призначення інституту юридичної відповідальності, а також морально-етичні положення, які характеризують зміст, соціальне призначення, специфіку реалізації та розвиток юридичної відповідальності

Ціль роботи./ Aim Питання принципи юридичної відповідальності в сучасній науці досліджено багатьма вченими, але зважаючи на різні економічні та соціальні фактори необхідність в їх вивченні та оновленні є досить актуальним. Принципи юридичної відповідальності, на нашу думку, необхідно аналізувати як систему, а не як певну сукупність. Цілісність, ієрархічність та єдність - фактори, що характеризують систему принципів юридичної відповідальності.

Матеріали та методи./Materials and methods. Поняття принципів юридичної відповідальності, як і будь-яка правова категорія, має досліджуватися з використанням філософських, загально- наукових та спеціально юридичних методів. За допомогою філософського методу принципи юридичної відповідальності базуються в узагальнюючих положеннях, що

відображають властивості об'єктивної дійсності та свідомості відповідно до пізнавальної діяльності людини, досвіду. Саме світоглядно-методологічні ідеї і принципи втілені у певних способах осмислення інституту юридичної відповідальності і його обґрунтуванні. Завдяки цьому методу принципи юридичної відповідальності розглядаються як категорії діалектики, гносеологічні категорії, а також категорії соціальної філософії. Аналіз класичних і сучасних підходів до розуміння права дає змогу класифікувати їх на кілька типів: а) правовий позитивізм; б) правовий об'єктивізм; в) правовий суб'єктивізм; г) правовий інтерсуб'єктивізм. Кожний з цих способів осмислення права відображає певний аспект правової реальності, а тому представляє той чи інший спосіб обґрунтування права, оскільки ставить певний аспект права на передній план, розглядаючи право крізь призму цього аспекту. Принципи юридичної відповідальності відповідно до позитивістського підходу до праворозуміння виступають системою встановлених норм та історично сформованих інститутів. У цьому зв'язку дослідженню переважною мірою підлягають саме нормативно закріплені принципи, правові інститути, правові галузі, в межах яких означені принципи діють або екстраполюються на всю правову систему. Також слід зазначити, що за даного типу праворозуміння принципи юридичної відповідальності розглядаються як такі, що впливають з рішень держави, закріплені в нормах права вищого рівня та абсолютизуються як єдина та обов'язкова цінність, дотримання якої має категоричний характер. Переважними аспектами дослідження принципів юридичної відповідальності в означеному типі праворозуміння виступають онтологічний та аксіологічний підходи, за допомогою яких встановлюється їх взаємозв'язок з правом, системою цінностей, з якою вони взаємодіють та якою визначаються. Зокрема в аксіологічному аспекті здійснюється оцінка позитивного права («закону»), виходячи з уявлення про сутність права, виконуючи критичну функцію щодо права та закону, виступають своєрідним моральним цензором встановленого правопорядку. Загалом виділяють три типи природно-правових концепцій: космологічні (натуралістичні і теологічні), що апелюють до такої інстанції, як

світовий правопорядок; раціоналістичні, що апелюють до розуму; антропологічні, що апелюють до природи людини. Також відомий поділ природного права на старе та нове, відповідно до якого виділяється ідея невід'ємних і невідчужуваних прав людини в епоху просвітництва. Вони обмежували свавілля держави і встановлювали стосунки свободи і рівності не тільки між громадянами, й між громадянами і державою.

Розгляд принципів юридичної відповідальності з позицій правового об'єктивізму дозволяє дослідити їх зміст і спрямованість у заданій системі ціннісних координат, певних ідеальних змістів, відображених у об'єктивній реальності. Відповідно до означеного підходу правопорядок і правосвідомість пояснюються їх значенням для оточуючого середовища, реальних та конкретизованих правовідносин. У цьому контексті важливе врахування політичних, культурно-історичних особливостей становлення тих чи інших систем, що обумовлюють визначення змісту та спрямованості принципів юридичної відповідальності, адже вони виступають, у першу чергу, частиною цілісної культурної спадщини, встановлені на основі певного типу правового порядку та владних відносин.

У свою чергу, правовий суб'єктивізм як самостійний тип праворозуміння дозволяє обґрунтувати зміст означених принципів юридичної відповідальності з точки зору носія означених вимог щодо притягнення до відповідальності, дотримання встановлених законом вимог, обов'язкового несення негативних для суб'єкта санкцій внаслідок порушення встановленого принципу юридичної відповідальності. Основними формами вияву суб'єктивізму в правовій філософії виступають раціоналізм і філософія цінностей. Раціоналізм обстоює позицію, що джерело правопорядку має бути знайдене в ідеї права.

З точки зору інтерсуб'єктивізму, зміст права не розчиняється у свідомості суб'єкта, а розкривається у взаємодії суб'єктів, на чому розвинулися сучасні теорії комунікації, що дістали значного запровадження у сучасних взаємостосунках органів публічної влади з фізичними, юридичними особами, іншими колективними суб'єктами.

Результати та обговорення./ Results and discussion. Проте відмінності у їх розумінні не лише впливають зі сформованих у відповідних типах праворозуміння уявлень, а обумовлені і політично, тобто існуючим розподілом влад, політичних еліт, реально існуючими та домінуючими владовідносинами, роллю монополітичного та олігархічного капіталу в конкретному історично обумовленому типі формації. З огляду на це, важливо враховувати не тільки сформовані певним типом праворозуміння вимоги, що обумовлюють підходи до визначення змісту принципів юридичної відповідальності, та їх відмежування від сумісних видів відповідальності, а й політичні програми правлячих еліт, положення яких відображають аксіологічні засади, котрі відбивають розподіл інтересів у заданий період часу, закріплюють нерівні та, як правило, не справедливі правові механізми, що забезпечують захист інтересів лише правлячих політичних еліт. Означений підхід властивий і пострадянським країнам, у яких зберігається тенденція до реалізації принципів юридичної відповідальності переважно у розумінні каральної функції, залишаючи поза увагою позитивний аспект їх дотримання, а також не враховуючи необхідність забезпечення відшкодування шкоди особам, котрі зазнали її від неправомірних дій органів державної влади, їх рішень або бездіяльності, що, всупереч вимогам закону, встановили дискримінуючі або неправомірні обтяження для реалізації прав і свобод, законних інтересів громадян, а також нових суб'єктів правовідносин, що з'явилися у пострадянських країнах із переходом до нового типу соціально-політичної формації. Участь таких суб'єктів - юридичних осіб, громадських організацій, профспілкових організацій у правовідносинах вимагає встановлення самостійних прав і обов'язків, правил дотримання загальних та спеціальних принципів юридичної відповідальності, що досі не отримало належної розробки в теорії права і держави України, потребує вивчення та запровадження у вітчизняній доктрині праворозуміння сучасних підходів до розуміння змісту означених принципів з точки зору всебічного забезпечення реалізації та захисту прав, свобод, законних інтересів громадян, а також юридичних осіб приватного права, що, зокрема, проявлятиметься у визнанні їх

самостійними суб'єктами правовідносин, здатними нести самостійну відповідальність за порушення вимог закону у випадку вчинення правопорушення, злочину.

Висновок Отже, узагальнюючи викладене, слід зауважити, що пізнання принципів юридичної відповідальності тісно пов'язане та обумовлене підходами, виробленими вітчизняною та зарубіжними теоріями права та типами праворозуміння до визначення їх змісту, спрямованості, ролі правових механізмів забезпечення реалізації їх вимог як певних імперативів, дотримання яких виступає гарантією справедливого правопорядку, ефективного захисту прав і свобод громадян.